

ULKOASIAINVALIOKUNNAN MIETINTÖ 1/2002 vp

Hallituksen esitys Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin tehdyn valinnaisen pöytäkirjan hyväksymisestä ja laiksi pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 6 päivänä helmikuuta 2002 lähettänyt ulkoasiainvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin tehdyn valinnaisen pöytäkirjan hyväksymisestä ja laiksi pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (HE 242/2001 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos, yksikön päällikkö Arto Kosonen, ulkoasiainministeriö
- vanhempi asiantuntija Minnamaria Nurminen, puolustusministeriö
- puheenjohtaja Kalevi Suomela, Suomen Rauhanliitto - YK-yhdistys
- järjestöpäällikkö Inka Hetemäki, Suomen UNICEF-yhdistys ry.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi New Yorkissa toukokuussa 2000 tehdyn Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin. Pöytäkirjan tavoitteena on vahvistaa yleissopimuksen suojaamien oikeuksien täytäntöönpanoa suojele-malla lapsia eli kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä entistä tehokkaammin joutumasta aseellisiin selkkauksiin. Alle 18-vuotiaiden suoranainen osallistuminen vihollisuuksiin tulee estää samoin kuin heidän värväämisensä pakolla asevoimiin. Tavoitteena on lisäksi nostaa vapaaehtoisien asevoimiin värväyksen ikäraja yleissopi-

muksen 15 vuoden ikärajasta korkeammaksi. Pöytäkirjan osapuolten tulee ilmoittaa, mitä 15 vuoden ylittävää vähimmäisikää ne tulevat noudattamaan vapaaehtoisessa värväyksessä. Sitova selitys vapaaehtoisen värväämisen vähimmäisiästä tulee antaa pöytäkirjan ratifioimisen tai siihen liittymisen yhteydessä. Pöytäkirja velvoittaa alle 18-vuotiaita värväävät valtiot sitoutumaan toimiin sen estämiseksi, että he eivät osallistuisi aseellisiin selkkauksiin. Myös asevoimista erillisten aseistautuneiden ryhmien on noudatettava kaikissa olosuhteissa 15 vuoden ikäraja värväyksessä ja vihollisuuksiin osallistumisessa. Pöytäkirja velvoittaa sopimuspuolet

antamaan tarvittaessa asianmukaista apua pöytäkirjan vastaisten tekojen kohteeksi joutuneiden uhrien kuntouttamiseksi ja yhteiskuntaan uudelleen sopeuttamiseksi.

Pöytäkirja tuli kansainvälisesti voimaan 12 päivänä helmikuuta 2002. Suomen osalta pöytä-

kirja tulee voimaan yhden kuukauden kuluttua ratifioimiskirjan tallettamisesta. Esitykseen sisältyy lakiehdotus pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samana ajankohtana kuin pöytäkirjakin.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Lasten osallistuminen aseellisiin selkkauksiin on kasvanut viimeisten vuosikymmenien aikana. Yhdistyneiden Kansakuntien tilastojen mukaan yli 300 000 alle 18-vuotiaasta lasta — poikia ja tyttöjä — osallistuu aseellisiin selkkauksiin yli 30:llä eri konfliktialueella. Lapset eivät ole pelkästään aseellisten selkkausten uhreja, vaan usein myös osallistujia, joko pakolla tai vapaaehtoisesti värvättyjä sotilaita. Enemmistö hallitusten ja erilaisten aseellisten ryhmien värvämisestä lapsista on iältään 15—18-vuotiaita, mutta värvättyjen joukossa on myös tuhansia alle 15-vuotiaita lapsia nuorimpien ollessa alle 10-vuotiaita.

Kuten hallituksen esityksestäkin selviää lasten asemaan ja suojeluun aseellisissa selkkauksissa on kiinnitetty kasvavaa huomiota ja ongelmaa on käsitelty useissa kansainvälisissä sopimuksissa ja konferensseissa. Käytännössä lasten asema konflikteissa ei ole maailmanlaajuisesti kuitenkaan parantunut ja pöytäkirjan toimeenpanolla tulee olemaan tärkeä merkitys. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi on jatkossakin aktiivisesti mukana kansainvälisessä toiminnassa, jolla pyritään lapsen aseman parantamiseen aseellisissa selkkauksissa. Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että koordinaation tarve eri kansainvälisten toimijoiden ja prosessien välillä on mitä ilmeisin todellisen muutoksen aikaansaamiseksi.

Lapsen oikeuksien keskeisin lähes universaalisti hyväksytty sopimus on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS n:o 60/1991), jonka Suomi on ratifioinut vuonna 1991. Käsillä olevan pöytäkirjan tavoitteena on lapsen oikeuksien yleissopimuksen suojaamien oikeuksien en-

tistä tehokkaampi täytäntöönpano suojelemalla lapsia joutumasta aseellisiin selkkauksiin.

Pöytäkirjan määräyksillä korotetaan asevoimiin värvättävien ja vihollisuuksiin osallistuvien henkilöiden vähimmäisikää. Samalla vahvistetaan lapsen oikeuksien yleissopimuksen keskeisen periaatteen soveltamista eli lapsen edun ensisijaisuuden huomioimista kaikissa lapsia koskevissa toimitissa. Pöytäkirjan mukaan alle 18-vuotiaiden suoranainen osallistuminen vihollisuuksiin tulee estää eikä heitä saa myöskään värvätä pakolla asevoimiin. Tavoitteena on myös nostaa vapaaehtoisen asevoimiin värväyksen ikärajaa yleissopimuksen 15 vuoden ikärajaa korkeammaksi.

Perustuslain 127 §:n mukaan jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan tai avustamaan isänmaan puolustuksessa sen mukaan kuin laissa säädetään. Pöytäkirja koskee aseellisia selkkauksia, joiden varalta Suomessa on yleinen asevelvollisuus. Asevelvollisuuslain 1 §:n (452/1950) nojalla jokainen Suomen mies on asevelvollinen isänmaan ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustukseksi. Laissa naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta (194/1995) säädetään edellytyksistä, joiden valitessa nainen voidaan ottaa varusmiespalvelusta vastaavaan vapaaehtoiseen asepalvelukseen. Poikkeuksen asevelvollisuuden suorittamisesta muodostavat Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaavat henkilöt, jotka ovat vapautettuja asevelvollisuuden suorittamisesta (Ahvenanmaan itsehallintolain 12 § (1144/1991) sekä asevelvollisuuslain 4 ja 46 § (452/1950)).

Suomessa lapsen etu tulee asettaa kaikessa hallintoviranomaisten toiminnassa etusijalle. Asevelvollisuusikäraja nostatettiin Suomessa 18

vuoteen myös vapaaehtoisen palveluksen aloittamisen osalta jo toukokuussa 2000 pöytäkirjaneuvottelujen luoman poliittisen ilmapiirin ansiosta. Myös naisten vapaaehtoista asepalvelusta koskevaa lakia muutettiin vastaavasti. Pöytäkirjaan sisältyvistä periaatteista johtuvat oikeudet ja vapaudet on siten Suomessa jo toteutettu lain tasoisin säädöksin. Valiokunta pitää valinnaista pöytäkirjaa tärkeänä edistysaskeleena kansainvälisellä tasolla lasten aseman parantamiseksi aseellisissa konflikteissa. Valiokunta korostaa, että pöytäkirjan nopealla ja mahdollisimman kattavalla ratifioinnilla on kansainvälisesti sekä oikeudellista että poliittista merkitystä.

Pöytäkirjan ratifioimisen tai siihen liittymisen yhteydessä sopimusvaltioiden tulee antaa sitova selitys kansallisiin asevoimiin vapaaehtoisina värvättävien henkilöiden vähimmäisiästä. Suomen voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti Suomen on tarkoitus antaa selitys, jonka mukaan Suomi vaatii kaikilta kansallisiin asevoimiin värvättäviltä henkilöiltä 18 vuoden vähimmäisikää.

Helsingissä 20 päivänä helmikuuta 2002

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Liisa Jaakonsaari /sd
jäs. Ulla Anttila /vihr
Tytti Isohookana-Asunmaa /kesk
Antti Kalliomäki /sd
Bjarne Kallis /kd (osittain)
Ilkka Kanerva /kok
Antero Kekkonen /sd
Kimmo Kiljunen /sd

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella ulkoasiainvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että eduskunta hyväksyy New Yorkissa 25 päivänä toukokuuta 2000 tehdyn lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin,

että eduskunta samalla hyväksyy annettavaksi pöytäkirjan 3 artiklan 2 kappaleen mukaisen selityksen, jonka mukaan Suomi vaatii kaikilta kansallisiin asevoimiin värvättäviltä henkilöiltä 18 vuoden vähimmäisikää. Vähimmäisikä koskee sekä miesten asevelvollisuutta että naisten vapaaehtoista asepalvelusta, ja

että lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Raili Lahnalampi.